

เทศน์เช้า วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๐

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ในการประพฤติปฏิบัติ เห็นใหม่ ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้
ธรรมขึ้นมา ใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นธรรม แล้ววางประสบการณ์อันนั้นมาเป็น
ปรัชญา แล้วเราก็ไปติดกันที่ปรัชญา เวลาเราเรียนปรัชญาแล้วต้องวิเคราะห์ตรงนั้น ว่าสิ่งนี้พระพุทธเจ้าตรัส
รู้อะไร ตรัสรู้อะไร..

สิ่งที่ตรัสรู้นั้นเป็นวิชาการ แต่คนที่ทำวิชาการ ทำเป็นองค์ความรู้ขึ้นมาได้ เขาต้องมีความรู้
จริง ความรู้จริงอันนั้นถึงได้วางเป็นภาคทฤษฎีออกมาเห็นใหม่

เวลาเขามาว่ากัน ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้สั่งสอนได้ พระปัจเจกพุทธเจ้าสั่งสอน
ไม่ได้.. ไม่จริง! องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็สั่งสอนได้ พระปัจเจกพุทธเจ้าก็สั่งสอนได้ แต่พระ
ปัจเจกพุทธเจ้าสั่งสอนด้วยองค์ความรู้ของท่าน คือท่านรู้อย่างไรท่านก็สอนอย่างนั้น

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสร้างวาทนามามากกว่า ถึงวางเป็นบัญญัติศัพท์ เห็นใหม่
อย่างขันธ ๕ อย่างอริยสัจต่างๆ นี้บัญญัติศัพท์ขึ้นมา สอนขึ้นมา เห็นใหม่ วางศาสนาไว้เป็นภาคทฤษฎี
ไว้ ถ้าทฤษฎีนี้ ทำเป็นวิชาการไว้

แต่พระปัจเจกพุทธเจ้านี้พระอรหันต์ไม่รู้เป็นไปได้อย่างไร แล้วเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านี้ไม่รู้
เป็นไปได้อย่างไร มันต้องรู้ถึงประสบการณ์ของตัวใจใหม่ ถ้าเราไม่มีองค์ความรู้ เราไม่มีวิชาการของเรา
เราจะประสบความสำเร็จของเราได้อย่างไร แล้วที่เราทำขึ้นมาแล้ว เราทำกับข้าวเป็น เราจะสอนคนอื่น
ให้ทำกับข้าวไม่ได้หรือ? เราสอนเป็น เราทำกับข้าวไม่ได้ แต่ถ้าเขาเป็นอาจารย์สอนทางวิชาการ เขา
ทำกับข้าวเป็นด้วย แล้วเขายัง ตวง วัด ว่าน้ำหนักควรทำขนาดไหน เห็นใหม่ แล้วก็เขาเขียนเป็นตำรา

ทำกับข้าวมาสอนคนด้วย คนเราทำกับข้าวเป็น ชาวบ้านเราทำกับข้าวเป็นนะ แล้วทำอร่อยด้วย แต่ให้บอกถึงตำรามา กูก็ไม่รู้นะ แต่กูทำได้แบบนี้ พับๆ เสร็จเลย เห็นไหม พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นอย่างนั้น

แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางเป็นทฤษฎีขึ้นมาอย่างนี้ นี่มันสังเวช สังเวชตรงที่เราไปศึกษากัน แล้วเราก็ก้าววิเคราะห์วิจัยกัน ทฤษฎี เห็นไหม มันไม่เข้าไปถึงหลักการ คุณติ คุณอย่างฤทธิชีพร สมัยพุทธกาล เห็นไหม เขาบูชาไฟ ฤทธิบูชไฟนะ บูชาไฟ เขารักษาไฟของเขาได้ เพราะไฟนี้ดับไม่ได้ ดับแล้วมันคิดได้ยาก สมัยนั้นไอ้เรื่องการคิดไฟยังคิดได้ยาก

เวลาเขาจะไปธุระ เขาบอกว่าให้ลูกศิษย์ให้รักษากองไฟไว้ ลูกศิษย์มันเล่นเพลินใจ เล่นเพลินจนกองไฟนั้นดับ เห็นไหม พออาจารย์ยังไม่กลับมา มันพยายามจะคิดไฟ มันคิดไม่เป็นนะ เขาใช้ไม้สีๆ ให้มันเกิดไฟ สีอย่างไรมันก็ไม่คิด เพราะเด็กมันไม่มีความอดทนได้ขนาดนั้นหรอก เอ...แล้วอาจารย์เขาสีไฟได้อย่างไร ไฟอยู่ที่ไหน เห็นไหม เอาไม้สีไฟมาผ่าผ่าหาไฟ ผ่าใหญ่เลย ไอ้ไฟก็ไม่มีการทำอะไรก็ไม่มี

นี่เห็นเขาทำ แต่ตัวเองทำไม่ได้ เห็นไหม ทำไม่ได้ ทำไม่เป็น มันก็ไม่เข้าใจ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมไว้แล้วนะ ทฤษฎีนี้เป็นสัจจะความจริง แล้วเราก็ก้าวกัน ทฤษฎีต้องเป็นอย่างนั้น ผ่านนะ เหมือนเด็กๆ เอาฟืนมาผ่ากันเล่นนะ ผ่าหาไฟ หาไฟ ไฟอยู่ที่ไหน ไฟอยู่ที่ไหน แต่มันทำไม่เป็น มันหาไฟไม่เจอหรอก มันทำไม่ได้ของมันหรอก

เวลาประพาศปฏิบัติ วิธีการเห็นไหม ถ้าเราทำของเราถูกต้องขึ้นมา แล้วยังผ่าหาไฟ แล้วยังมาปฏิบัตินะ ตอนนี้อภิปปฏิบัติเราก็กู้ในปริยัติเพราะอะไร เพราะเราไปศึกษากัน เราฟังธรรมของครูบาอาจารย์ แล้วว่าสิ่งนั้นเป็นเรา เห็นไหม มันเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นธรรม สิ่งนั้นเป็นธรรม มันเข้าใจอย่างนั้น

แล้วความเข้าใจ คุณติ อย่างสสารต่างๆ มีส่วนผสม เราทำทดลองวิทยาศาสตร์ มันต้องให้ค่าไปสภาวะแบบนั้น แต่ธาตุรู้ สสารรู้เนี่ยมันมีกิเลส มันเปลี่ยนแปลง มันดัดแปลง เห็นไหม เราคาดหมายขึ้นมา มันสร้างภาพขึ้นมาในหัวใจ เห็นไหม วางอย่างนั้น สภาวะแบบนั้น ไอ้กิเลสตัวนี้มันร้ายนัก พอมันร้ายนัก มันไม่ได้ค่าตามสัจจะความจริงหรอก

คูตี ว่าทำความสงบของใจ อย่างนี้เป็นความสงบๆ มันว่ามันสงบแต่ความจริงไม่ใช่ความสงบ เพราะอะไร เพราะถ้าความสงบขึ้นมา พลังงานที่มีความสงบมันมีแรงของมันนะ

คูตี เวลาลมพัดลมเย็น เห็นไหม ลมพัดมา อากาศร่มเย็น ลมพัดมา เรามีความร่มเย็นเป็นสุข เวลาพายุเฮอริเคนเข้ามา มันทำลายหมดเลย มันทำลายต่างๆ สิ่งทีเวลามันรุนแรงขึ้นมา มันมีความรุนแรงของมันขนาดนั้นนะ มันทำลายบ้านเรือน ทำลายสิ่งต่างๆ ราบคาบหมดเลย แล้วว่างๆ ว่างๆ พายุเฮอริเคนที่ไหนที่มันไม่ทำลายใครเลย มันมีไหม?

กำลังของใจที่มันมีกำลังขึ้นมา ที่มันยกขึ้นมาวิปัสสนา มันทำลายกิเลส มันมีพลังงานของมัน แล้วว่างๆๆ มันมีกำลังที่ไหนล่ะ มันก็เป็นข่าวลือไง มันเป็นข่าวลือ เห็นไหม พายุเฮอริเคนนี่ลงข่าวกัน ดูข่าว เหตุการณ์ปัจจุบันมันผ่านไปแล้ว แต่เราไปคาดหมายกัน เราไปสร้างภาพขึ้นมา ใจก็เหมือนกัน มันสร้างภาพได้ มันสร้างภาพของมันนะ มันว่ามีค่าเป็นสภาวะแบบนั้น แต่มันไม่เป็น พอไม่เป็น..

ถ้าปริยัติเขาฆ่าฟันกันเพื่อจะหาไฟมันก็ไม่เจอ ในการประพฤติปฏิบัติ เราก็ฆ่า เห็นไหม ว่าอาการอย่างนี้เป็นสภาวะแบบนั้น อาการสภาวะเป็นอย่างนี้ นี่เราฆ่าในอาการของใจ กิเลสมันก็หลุดไปอีกชั้นหนึ่ง เห็นไหม นี่มันก็เป็นปริยัติในปฏิบัติ

แต่ถ้าเป็นสัจจะความจริงล่ะ ครูบาอาจารย์ของเราต้องสืให้ได้ ต้องสืให้เกิดไฟขึ้นมาให้ได้ ถ้าไฟมันเกิดขึ้นมาได้ ไฟมันเกิดจากการเสียดสีกัน ความร้อนของมัน มันเป็นไฟขึ้นมา การฆ่าลงไปอย่างนั้นมันไม่มี

นี่ก็เหมือนกัน การสร้างภาพขึ้นมาอย่างนั้นมันไม่เป็นธรรมหรอก แต่ถ้าเรากำหนดลมหายใจ เข้าออก หรือกำหนดพุทโธขึ้นมา อยู่กับลมหายใจตลอดไป อยู่กับลมหายใจอย่างทิ้งมันเลย ไม่ต้องทิ้งมันหรอก อยู่กับลมหายใจ อยู่กับพุทโธตลอดไปนะ แล้วเวลามันสงบเข้ามา มันเป็นความจริงของมัน พายุเฮอริเคนมันเกิดขึ้นมา เวลามันพัดขึ้นไป อ้อ..มันเป็นอย่างนี้ มันมีความรุนแรงอย่างนี้ มันเป็นสภาวะอย่างนี้ ไม่ใช่ว่างๆ ว่างๆ นะ ว่างๆ นี่มันเคลิบเคลิ้มไปหมดเลยนะ แต่ถ้ามันมีกำลังของมัน

ขึ้นมา เห็นใหม่ สัจจะความจริงเกิดขึ้นมาจากใจของเรา ถ้าสัจจะความจริงเกิดขึ้นจากใจของเรา มัน
เป็นความถูกต้อง

ความถูกต้อง.. ทุขข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เห็นใหม่ พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ตรัสรู้หรือยั้ง
อริยสัจความจริงมันมีอยู่แล้ว ทฤษฎีมันมีอยู่แล้ว แล้วคนที่รู้หรือยั้งอยู่ที่ไหน คนที่เข้าใจทางอริยสัจ
คนที่เข้าใจสัจจะความจริงแล้วมันปล่อยวางสัจจะความจริง เห็นใหม่ ยถาภูต รู้ความจริง ญาณทัสนะที่
หยั่งรู้แล้ว เห็นใหม่

อันนี้ว่างๆ นี้ เรามีตัวเราเข้าไปอยู่ในความรู้นี้นั้นนะ เรามีส่วนได้เสียกับความรู้เรา เห็นใหม่ มัน
ไม่ใช่ว่ารู้ นี้มีญาณทัสนะ รู้ว่ารู้ รู้ว่าปล่อย รู้ว่าเป็นความจริง แล้วรู้ว่ารู้ รู้ว่าปล่อย อะไรมันรู้ละ? อะไร
มันเห็น?

นี่ไง อริยสัจมันเป็นความจริงของเขาอย่างนั้น ทุขข์ สมุทัย นิโรธ มรรคนี้ใช่ มันเป็นทฤษฎี แต่
ถ้ากระบวนการที่มันเกิดขึ้นมา ทุขข์กับสมุทัยนี่มันเป็นฝ่ายลบ นิโรธกับมรรคนี่มันเป็นฝ่ายบวก แล้ว
ขณะที่มันฝ่ายลบกับฝ่ายบวกที่มันเกิดขึ้นมา หรือมันวางเฉยใหม่? อุเบกขานี้เป็นธรรมใหม่?

อุเบกขานี้เหมือนศาลเลย เวลาตาชั่งของศาล เห็นใหม่ มันจะเอียงซ้ายหรือเอียงขวาละ อุเบกขา
ก็เหมือนกัน อุเบกขานี้ตัวภพ! อุเบกขาตัวกิเลสเลย! อุเบกขาคือตัวเราเลย! อุเบกขามีตาชั่งเลย ตาชั่งมัน
จะโน้มซ้ายไปขวา ถ้าตาชั่งไม่ดีเห็นใหม่ อุเบกขานี้มันก็จะออกไปชอบหรือไม่ชอบ เพราะตัวอุเบกขา
เป็นตัวเรา

นี่ตัวอุเบกขาตัวภพ ถ้าตัวภพตัวใจ ถ้าตัวใจเข้ามา มันย้อนกลับมาๆ เห็นใหม่ มันจะมีปัญญา
อีกอันหนึ่ง เห็นใหม่ นี่สีไฟ ถ้าสีไฟถูกต้อง มรรคเกิด เห็นใหม่ ระหว่างสีไม่เป็นมันก็ทุขข์ สมุทัย ถ้าสี
เป็นมันก็นิโรธ มรรค เห็นใหม่ มรรคด้วยอะไร มรรคด้วยวิธีการ ถ้ามันเป็นความจริง แล้วไฟมันเกิดมา
จากอริยสัจ มันเป็นอริยสัจใหม่?

พระพุทธเจ้าตรัสรู้หรือยั้ง มันเป็นที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้จากใจขององค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้ววางทฤษฎีไว้ วางธรรมไว้ให้เราก้าวเดิน แล้วถ้าเรามีสภาวะธรรมแบบ

นี้ เราปฏิบัติไปแล้ว เห็นไหม มันจะเป็น ยถาภูต รู้ความจริง ญาณมันจะหยั่งรู้ขึ้นมา แล้วมันหยั่งรู้วิธีการใดละ?

ถ้าคนประพฤติปฏิบัติเข้ามา มันจะเห็นเลย ถ้าสัจจะความจริงเป็นอย่างนี้ขึ้นมา พระปัจเจกพุทธเจ้าต้องรู้อย่างนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องรู้อย่างนี้ พระอรหันต์ทุกๆ องค์ต้องรู้อย่างนี้ ถ้าไม่มีความรู้อย่างนี้ ความรู้มันจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ถ้าไม่มีความรู้อย่างนี้ ความจริงจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

แล้วถ้าความรู้อย่างนี้ขึ้นมา ทำไมมันแยกแยะไม่ได้อะไรผิดอะไรถูก ถ้ามันแยกแยะอะไรผิดอะไรถูกไม่ได้ แสดงว่ามันไม่รู้อะไรเลย ไม่เคยทำอะไรเลย ไม่เคยเห็นอะไรเลย มันก็เป็นภาคทฤษฎีไข่มุขใหม่ ถ้าเป็นภาคทฤษฎีขึ้นมอย่างนั้น มันก็เป็นความรู้ของโลกๆ ไป เห็นไหม มันถึงว่าเป็นโลกียปัญญา ปัญญาของโลกนะ ปัญญาของโลก

โลกุตตรปัญญา.. ไม่มีใครเคยเห็นโลกุตตรปัญญาโดยแท้จริง เว้นไว้แต่พระโสดาบันขึ้นไปขนาดที่โลกุตตรปัญญาขึ้นมา มันชำระกิเลสแล้ว มันทำลายกิเลสขาดออกไปเป็นขั้นเป็นตอนแล้ว นี่โลกุตตรปัญญา แล้วโลกุตตรปัญญาเกิดขึ้นมาได้อย่างไร?

โลกุตตรปัญญาถ้าไม่มีสัมมาสมาธิก่อน มันจะเกิดโลกุตตรปัญญาไม่ได้ เพราะอย่างที่ว่าว่างๆ มีเรารู้ว่าว่าง เพราะเราไปบวก มีเราบวกเข้าไป นี่ใจบวกกิเลส แต่ถ้าใจบวกธรรมๆ ขึ้นไป บวกสัมมาสมาธิขึ้นไป มันจะปล่อยวางๆ เข้ามา ถ้าใจบวกธรรมขึ้นมา มันบวกสัจจะความจริงขึ้นมา เห็นไหม เรารู้เราเองนะ

มือเรา เห็นไหม เวลาสิ่งสกปรกเราหยิบขึ้นมา มันติดมือมากลื่นสกปรก ถ้าเราไปหยิบของหอมขึ้นมา กลิ่นจะติดมือขึ้นมาเป็นของหอม เรานี้รู้เอง แต่นี้เรามันสงสัยไปหมดเลย กลิ่นนี้กลิ่นหอมหรือกลิ่นเหม็นเราก็ไม่รู้ อะไรก็ไม่รู้ ว่างๆ ว่างๆ อย่างนั้น เห็นไหม นี่เพราะเราบวกเข้าไป

แต่ถ้าเป็นธรรมบวกขึ้นมา บวกธรรมขึ้นมา มันปล่อยเข้ามา เห็นไหม พิจารณาเข้ามา พิจารณาเข้ามา สัจจะความจริงอันนี้เกิดกับเรานะ สัจจะความจริงนี้ ครูบาอาจารย์สำคัญตรงนี้ ถ้าไม่มีครูบา

อาจารย์นะ เรากี่ว่าของเราไป แล้วมันเสียเวลานะ เสียเวลามากๆ เลย เพราะว่างๆ แล้วทำอะไรไม่ถูกต้อง แล้วไม่กล้าทำ ไม่กล้าทำเพราะกิเลสมันหลอก หลอกว่าถ้ากำหนดแรงๆ ขึ้นมามันจะหยาบ จิตมันจะหยาบ จิตที่มันจะละเอียดขึ้นมา มันต้องปล่อยเข้ามาๆ ถ้ามันปล่อยถูกต้อง มันก็เป็นความปล่อยถูกต้อง ถ้าความปล่อยถูกต้องอย่างนี้ มันต้องมีสติเข้าไป มันต้องกำหนดเข้าไปชัดเจนมาก แต่เพราะเราไม่กำหนดชัดเจนขึ้นมาไง

เหมือนกับเราแวงสารส้ม การแวงสารส้มขึ้นไปเพื่อจะให้ น้ำตกตะกอน เราไม่กล้าทำ เราทำขึ้นไปแวงแล้วตะกอนมันยิ่งขึ้นมา เห็นไหม แต่ถ้ามันแวงสารส้มไป สารส้มมันกัดมันกลงไป มันจะขึ้นได้อย่างไร

สติก็เหมือนกัน คำบริกรรมก็เหมือนกัน มันต้องสภาวะแบบนั้น ชัดเจนอย่างนั้น แล้วมันเป็นสัจจะความจริง แล้วไม่เป็นอย่างนี้ ไม่บอกว่างๆ หรอก มันจะบอกโ๊ะ! โ๊ะ! สมาธิเป็นอย่างนี้เหรอ จิตเป็นอย่างนี้เหรอ เราเป็นอย่างนี้เหรอ ความเป็นๆ อย่างนี้ สุขเป็นอย่างนี้เหรอ มันจะรู้ทันไปหมดเลย

แต่นี้มันถึงคิดถึงดี ถึงคิดถึงสุก ถึงๆ หมดเลย เพราะโดนกิเลสมันหลอกเราเอง เห็นไหม ถ้าไม่มีถึง มันจะเป็นความจริงของมัน สมาธิก็เป็นสมาธิจริงๆ ปัญญาก็เป็นปัญญาจริงๆ ไม่ใช่สมาธิก็ให้กิเลสมันเอาไปครึ่งหนึ่ง เป็นสมาธิครึ่งหนึ่ง เป็นปัญญาก็กิเลสเอาไปครึ่งหนึ่ง เรากี่ครึ่งหนึ่ง ครึ่งๆ อยู่อย่างนั้นแล้วก็ไม่ได้อะไรเลย

มันถึงต้องลงมือลงแรงแล้วทำจริงๆ นะ จริงๆ มันเป็นความจริงของเราขึ้นมา เป็นขึ้นมาเห็นไหม ฤทธิเขาคิดไฟของเขาเป็น ลูกศิษย์มันผ่าฟัน มันผ่าไม่เป็น มันทำสภาวะไม่เป็น เราฝึกขึ้นมาจากคนผ่าไม่เป็นนี่แหละ ถ้ามันผ่าเป็นขึ้นมา มันต้องมาฝึกฝนทำไม ถ้ามันผ่าเป็นทำไมเราต้องประพฤติปฏิบัติ ทำไมเราต้องไปเชื่อครูบาอาจารย์ของเรา

ถ้าเราผ่าเป็น เราฝึกเป็น พอมันเป็นขึ้นมา พอเป็นขึ้นมาแล้วเห็นไหม เวลาพระไปฟ้ององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม พระสารีบุตรไม่เชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย ไม่เชื่อ

ไม่เชื่อเพราะว่าสัจจะความจริงที่เกิดขึ้นมาของพระสารีบุตรนั้นเป็นความจริงขึ้นมา แต่ความเชื่อนี้เป็น ความชักจูงขึ้นมาละ ชักจูงใจเข้ามาถึงการประพฤติปฏิบัติ เชื่อขึ้นมาจนมีกำลังขึ้นมา

ถ้าไม่เชื่อนะ ใจมันอ่อนแอ ถ้ามีความเชื่อขึ้นมา ใจมันเข้มแข็ง แต่เข้มแข็งแล้วต้องเข้มแข็งเป็น สัมมาด้วย ถ้าเข้มแข็งเป็นมิจฉา เห็นไหม มันก็ขวาง ขวางกิเลส ขวางใจเรา ขวางธรรมเรา ขวาง ทั้งหมดเลย ถ้ามันเป็นความเข้มแข็งด้วย แล้วมันเป็นกิเลสใจ เข้มแข็งแล้วเป็นธรรมขึ้นมาละสุดยอด

ความเข้มแข็ง ความอดทนนี้มันก็เหมือนกับมันเป็นสัมมาเป็นมิจฉาไปตลอด ทุกอย่างมีสัมมา- มิจฉา ทั้งๆ ที่เป็นสัมมา ถ้ากิเลสมันใหญ่เข้ามาก็เป็นมิจฉาแล้ว เราไม่รู้ทันมัน พอรู้ทันมันก็เป็นมิจฉาก็ ปล่อยๆๆ หักปล่อยหักวาง หักปล่อยหักวางขึ้นไปเพื่อจะไปเอาเป้าหมายที่ดี ปล่อยขึ้นมาเพื่อจะเอา ประโยชน์กับเรานะ ไม่ใช่ปล่อยเพื่อจะไม่มีจุดหมายปลายทาง ปล่อยอย่างนี้ผิด

แต่ถ้าปล่อยขึ้นไปเพื่อจะเอาปลายทาง ปล่อยเพื่อเอาเป้าหมายของเรา สิ่งที่ดีความดียังมีอยู่ เห็น ใหม่ม จิตที่มันจะมีคุณค่ามากกว่านี้ เข้าไปนะ ครูบาอาจารย์ที่เวลาปฏิบัติเข้าไปนะ เวลาไปถึงจุดนะ ทำไมมันน้ำตาหลังน้ำตาไหล ธรรมสังเวชมันเกิดขึ้นนะ โอ้..ทำไมเป็นอย่างนี้ ทำไมเป็นอย่างนี้ คุณค่ามัน มากขนาดนั้นนะ เราถึงควรปล่อย อย่าควรยึดสิ่งที่เปื้อนหยาบๆ อย่างนี้

ถ้าเข้าไปถึงข้างในแล้ว เราไปเห็นคุณค่าของมัน เราจะซึ่งใจมากเลย โอ้โฮ..ทำไมมันเป็นอย่างนี้ ทำไมมันเป็นอย่างนี้

นี่ครูบาอาจารย์ผ่านมาแล้วนะ ถึงพยายามบอกชี้แนะกันมา ถ้าเราทำของเราได้ เรามีสัจจะความ จริงขึ้นมา ถ้าเป็นบูชาไฟก็บูชาจริงๆ ไม่ใช่เป็นแบบมาฝ่าหาฟันหาไฟของเขานี้ทำไมถูกต้อง ถ้าทำ ถูกต้องขึ้นมา สัจจะความจริงมีอยู่แล้ว คุณลิ ร้อนมา หนาวมานี้เราแก้ไขได้หมดละ ถ้าเราแก้ไขได้

แล้วถ้าจิตมีคุณธรรมขึ้นมา มันมีความสุขในหัวใจของเรา ความสุขนี้เกิดจากศาสนธรรมคำสั่ง สอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเกิดจากการประพฤติปฏิบัติที่รู้จริงเห็นจริงของเรา แล้ว เราจะเข้าไปประสบความจริงของเรา เอวัง